

УДК 631:001.895

ДО ПИТАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

М.Ю.Коденська, доктор економічних наук

Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"

Висвітлюються деякі аспекти розвитку інноваційного процесу у сільському господарстві України у взаємозв'язку з інвестуванням аграрної науки. Розглядається стан її фінансування та зроблено розрахунок недоотриманих коштів на розвиток науки у 1998-2002 рр. Визначено в узагальненому вигляді пріоритетні напрями інноваційної діяльності та наведено конкретний приклад інвестування людського капіталу, як один з шляхів формування інтелектуального потенціалу і розвитку інноваційного процесу.

Освещаются некоторые аспекты развития инновационного процесса в сельском хозяйстве Украины во взаимосвязи с инвестированием аграрной науки. Рассматривается состояние ее финансирования и сделан расчет недополученных средств на развитие науки в 1998-2002 гг. Определены в обобщенном виде приоритетные направления инновационной деятельности и приведен конкретный пример инвестирования человеческого капитала, как один из путей формирования интеллектуального потенциала и развития инновационного процесса.

Концепція економічного розвитку країни, що зорієнтована на досягнення стабільного економічного зростання, передбачає в своїй

основі створення інноваційної моделі розвитку господарюючих структур.

Вихід сільського господарства з зтяжної економічної кризи залежить від реалізації комплексу заходів, в системі яких мають бути напрацювання інноваційного потенціалу, максимальне його використання та прискорене освоєння науковомних технологій. Інноваційна модель розвитку, як економічна система, орієнтується на створення соціально-економічних, організаційних і нормативно-правових умов, що забезпечують ефективне відтворення, розвиток і використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, новітніх енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництво і реалізацію нових видів конкурентоспроможної продукції.

Інноваційна діяльність нерозривно пов'язана з інвестиційною діяльністю, бо створення інноваційного продукту — це процес, що потребує багато часу і коштів, інвестицій. Проте дефіцит фінансових ресурсів у сільськогосподарських товаровиробників (у 2002 р. були збитковими 53,8% сільськогосподарських підприємств, а сума збитку у них складала 1930,7 млрд. грн.), теж — у держави, а особливо нерівнозначне відношення до сільськогосподарської науки зумовляє обмеження її розвитку, неналежне використання її інноваційного потенціалу.

Розрахунки показують, що аграрна наука недоотримувала лише за останні роки значні суми коштів на фінансування наукових та науково-технологічних робіт. Аналіз фінансового стану аграрної науки УААН за 1998-2002 рр. свідчить про наступне.

Обсяг витрат на аграрну науку за період 1998-2000 рр. складав 247,1 млн. грн., або 5,1% у загальному обсязі всіх витрат на науку. Їх частка у валовому внутрішньому продукту сільського господарства складала 0,49%, тоді як частка сільського господарства у ВВП країни досягла 12,4%. Частка всіх витрат на науку у народному господарстві становила 1,2% від ВВП країни.

Аналогічний стан фінансування аграрної науки повторюється у 2001-2002 рр. Так, у 2001 р. питома вага сільського господарства у ВВП країни складала 14,4%, а частка фінансування наукових

та науково-технічних робіт у ВВП сільського господарства — 0,51%. У 2002 р. стан фінансування аграрної науки погіршується: у ВВП країни частка сільського господарства знизилась до 10,2%, частка фінансування наукових та науково-технічних робіт — до 0,37%. В цілому по країні частка фінансування наукових та науково-технічних робіт складала у 2001 р. — 1,19%, у 2002 р. — 1,18% (табл. 1).

Разом з тим Концепцією науково-технологічного та інноваційного розвитку України, схваленою Верховною Радою у липні 1999 р., на фінансове забезпечення наукової та інноваційної діяльності повинно було б уже у 2000 р. направляти до 1,7 відсотка валового внутрішнього продукту.

Довідково: за класифікацією організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) високотехнологічними вважаються галузі, у яких показник наукомісткості (відношення витрат на ДР до продаж) перевищує 3,5%.

Якщо при розрахунках потреби витрат на аграрну науку брати критерій співвідношення витрат на науку в цілому по країні у валовому внутрішньому продукті, то аграрна наука недоотримує щорічно, особливо в останні роки понад 200 млн. грн.; якщо в основі розрахунку витрат прийняти відповідну Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України, то аграрна наука недоотримала у 2001 р. 351,1 млн. грн., у 2002р. — 398,2 млн. грн.

Порівняння з розвинутими країнами світу (зокрема, з Японією) показують, що обсяги фінансування на аграрну науку становлять лише 17,5% від потреб у 2001 р. і 12,8% — у 2002 р., необхідних для її активного й ефективного розвитку.

Довідково: в 2000 р. частка витрат на НДОКР у ВВП становила в США — 2,8, Японії — 2,9, Німеччині — 2,7, Франції — 2,4, Великобританії -2,3, Італії- 1,7, Канаді- 1,9 відсотків.

В Україні поки-що не створено реальні умови для широкої реалізації науково-технічних засобів, технологічних елементів, матеріалів, сортів сільськогосподарських культур тощо, що має зворотню (негативну) дію на розвиток науково-технічного прогресу.

Таблиця 1

Стан фінансування науки та розрачунок недоотриманих коштів на розвиток аграрної науки

Роки	Валовий внутрішній продукт, млн. грн.		Обсяги фінансування наукових та науково-технічних робіт			Требя було б направити коштів на НДР аграрної науки, млн. грн.		Недоотримано коштів на НДР, млн. грн., розраховані			Порівняно з 1990 р. (3,4%)	Порівняно з розвинутими країнами світу (2,9%)				
	Всього по народному господарству	в т.ч. сільське господарство	Частка у ВВП сільського господарства, %	Всього по народному господарству, млн. грн.	Частка у ВВП, %	Витрати на аграрну науку, млн. грн.	Частка у загальному обсязі витрат на науку, %	Частка у ВВП сільського господарства, %	За співвідношенням науки у ВВП	За співвідношенням науки у ВВП			Згідно Концепції (1,7%)	Порівняно з 1990 р. (3,4%)		
1993	102593	11896	11,6	1260,9	1,23	32,485	6,5	0,69	146,3	202,2	404,5	345,0	-63,8	-119,7	-322	-262,5
1999	130442	14666	11,2	1554,1	1,19	76,012	4,9	0,5	174,5	240,3	498,6	425,3	-98,5	-173,3	-422,6	-349,3
2000	170077	23441	13,8	2048,3	1,7	85,631	4,3	0,38	281,3	399,5	797,0	679,8	-197,7	-309,9	-708,4	-591,7
Сума за 1993-2000 рр.	403105	50003	12,4	4861,3	1,2	247,128	5,1	0,49	602,1	850,0	1700,1	1450,1	-355,0	-602,9	-1453,0	-1203,0
± середньому за рік	134368	16667	12,4	1620,4	1,2	82,4	5,1	0,49	200,7	283,3	566,7	483,4	-118,3	-200,9	-484,9	-401,0
2001	204190	29421	14,4	2432,5	1,19	149,1	6,1	0,51	350,1	500,2	1000,3	853,2	-201,0	-351,1	-851,2	-704,1
2002	220832	29632	10,2	2811,7	1,18	110,5	4,2	0,37	348,7	503,7	1007,5	859,3	-230,2	-393,2	-807,0	-746,9

±) Статистичний щорічник України, 2002. - С. 359.

4) УААН. Звіт про діяльність Української академії аграрних наук за 1996-2000 рр. та 2000 р. - К.: Аграрна наука - С. 306; УААН. Короткий звіт про діяльність УААН за 2001 р. - К.: Аграрна наука - С. 164; УААН. Короткий звіт про діяльність УААН за 2002 р. - К.: Аграрна наука - С. 192

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності, що визначаються відповідно до Закону України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” від 16 січня 2003 р. №433-IV., в узагальненому вигляді включають: формування ринку нових продуктів та високих технологій (новітні ресурсощадні системи машин і механізмів, застосування біотехнології й комп’ютерної техніки у виробничому процесі і сферах його обслуговування, що забезпечує прискорене використання інформації, зміну виробничого процесу, зростання обсягів виробництва продукції та зниження витрат;

- організацію інтегрованого виробництва (створення інноваційно незалежних корпорацій, промислово-фінансових груп, аграрно-промислових холдингових компаній, науково-технічних центрів, технополісів та технопарків, лізингових фірм, кластерів — цілісних груп спеціалізованих сільськогосподарських підприємств), що спроможне конкурувати з високо інтелектуально оснащеними транснаціональними компаніями.

Такі інтегровані формування по-суті є носіями інновацій, мають передумови збільшення масштабів і розширення сфери інноваційної діяльності, розподілу доходів, витрат і ризиків, підвищення мотиваційного механізму до навчання, швидкості та гнучкості в застосуванні (впровадженні) інноваційних продуктів, більше стимулів і можливостей у залученні інвестицій для розробки і реалізації інноваційних проєктів;

- створення й впровадження у виробництво нових видів продукції: сортів і гібридів сільськогосподарських культур; нових високопродуктивних порід тварин і птахів; нових видів продуктів переробки сільськогосподарської продукції;
- формування високого рівня людського капіталу (розвиток людини, її здоров’я, інтелекту, підвищення рівня професійності, освіченості, моральності, духовності), що зумовлено дією Закону збереження суспільства та пробуджує резерви особистості, формує більш високий рівень продуктивної дія-

- льності людини, творчості взагалі, прогресу суспільства в цілому;
- формування інтелектуального потенціалу, як сукупності високоосвічених професійних кадрів у всіх сферах аграрно-промислового виробництва, які спроможні розробляти інновації, зберігаючи науковий потенціал, та реалізувати інноваційний продукт безпосередньо на виробництві. Довідково: сумарна вартість інтелектуального продукту у міжнародному економічному обміні зрівнялася з вартістю товарної маси (Урядовий кур'єр від 3 вересня 2002 р., с.7)

Прикладом інвестування розвитку людського капіталу може служити птахокомбінат “Бершадський” (с.Війтівка), що на Вінниччині, власником якого є трудовий колектив, господарює він ефективно, і є закономірним, що у центрі уваги тут людина. Утримує дитячий садок з басейном, сучасно оформлену їдальню, організовує за свій рахунок лікування та оздоровлення, виділяє матеріальну допомогу і інше. А звідси і високопродуктивна, добросовісна праця.

Складові прибутковості виробництва: постійний пошук, ініціатива, наявність далекоглядного керівника, сучасної технології, міцна дисципліна. Виробляється на комбінаті понад 90 видів найменувань продукції. Комбінат “Бершадський” ввійшов до рейтингу “Золота фортуна”.

На Донеччині створено на регіональному рівні організаційну модель управління інноваційним процесом. При облдержадміністрації створено: регіональну раду з питань науки та технологій, центр регіонального розвитку, а також робочу групу для організації постійної взаємодії науки та виробництва.

Активізація розвитку науково-технічного прогресу, розвиток інноваційного процесу — це прерогатива держави, державної політики, формування і реалізація якої визначаються законодавчими та центральними виконавчими органами країни.

Запізнення з переходом на інноваційну модель розвитку приречує на тривале відставання країни від держав-лідерів.